

48- Şanlıurfa'da konuşulan Arapçanın dil ve üslup özellikleri**Mehmet BÖLÜKBAŞI¹****APA:** Bölükbaşı, M. (2021). Şanlıurfa'da konuşulan Arapçanın dil ve üslup özellikleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 802-813. DOI: 10.29000/rumelide.1032535.**Öz**

Hız. Ömer'in 634 ve 644 yılları arasında halife olduğu dönemde yapılan Arap-İslam fetihleri neticesinde İyâz b. Ğunm (ö.641) komutasındaki Arap-İslam ordusu günümüzde Güneydoğu Anadolu bölgesi olarak adlandırılan o devirde el-Cezire bölgesi diye isimlendirilen coğrafyayı M.640 senesinde fethetmiştir. Batısında Fırat, doğusunda ise Dicle nehirleri ile iki tarafı sularla çevrili olduğundan bu bölgeye Müslüman-Arap coğrafyacılar Arapçada ada anlamına gelen 'el-cezire' (الجزيرة) ismini vermişlerdir. Batılılar bölgeye Mezopotamya, Süryaniler ise; iki nehir arası anlamına gelen 'Beyne'n-nehreyn' (بَيْنَ النَّهْرَيْنِ) ismini vermişlerdir. Fetihlerden sonra Urfa'nın da içinde yer aldığı el-Cezire bölgesine Benî Mudar kabilesi yerleşmiştir. Bu kabilenin üyeleri günümüzde de Arapça konuşmaya devam etmektedir. Ayrıca, Irak'ta konuşulan yerel Arapçanın uzantısı olan Şanlıurfa Arapçası Türkiye'de Hatay, Mardin ve Siirt'te konuşulan Arapçadan oldukça farklıdır. Soyuları Benî Mudar kabilesine dayanan ve uzun yıllar boyunca kendi içine kapanık ve izole bir hayat yaşayan Urfa Arapları günlük dillerinde kullandıkları Arapça kelimeleri ve ibareleri muhafaza edebilmişlerdir. Bu sayede Urfa Arapçası Hatay, Mardin ve Siirt Arapçasına göre daha fasih ve anlaşılır olma özelliğini koruyabilmiştir. Ayrıca, Urfa yerel Arapçasını konuşan birisi Irak Arapları ile daha kolay anlaşabilmektedir. Bu çalışmanın amacı ülkemizde Türkçe, Kürtçe ve Zazacadan sonra dördüncü dil olarak kullanılan ve Şanlıurfa'da konuşulan Arapçanın kökeni, ortaya çıkışı, kullanılan kelimeler ve ibareler hakkında bilgi vermektir.

Anahtar kelimeler: Arapça, Şanlıurfa, dil ve üslup özelliği, ortaya çıkışı, ibareler**Language and style characteristics of Arabic spoken in Şanlıurfa****Abstract**

As a result of the Arab-Islamic conquests during the reign of Caliph Omar between 634 and 644, the Arab-Islamic army under the command of İyâz Ğunm (d.641) conquered the geography in 640 called the al-Cezire region, which is now called the Southeastern Anatolia Region. Since it is surrounded by the Euphrates in the west and the Tigris rivers in the east and waters on both sides, Muslim-Arab geographers named this region 'al-Jazeera' (الجزيرة), which means island in Arabic. Westerners to the region Mesopotamia, Syrians; They gave the name 'Beyne Nehreyn' (بَيْنَ النَّهْرَيْنِ) which means between two rivers. After the conquests, the Banu Mudar tribe settled in the al-Jazeera region, which includes Urfa. Members of this tribe continue to speak Arabic to this day. In addition, Şanlıurfa Arabic, which is an extension of the local Arabic spoken in Iraq, is quite different from the Arabic spoken in Turkey in Hatay, Mardin and Siirt. The Urfa Arabs, whose ancestry is based on the Banu Mudar tribe and who lived an introverted and isolated life for many years, were able to preserve the Arabic words and phrases they used in their daily language. In this way, Urfa Arabic was able to maintain its feature of

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arapça Mütercim Tercümanlık ABD (Bartın, Türkiye), blkbamehmet@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5923-3920 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 06.11.2021-kabul tarihi: 20.12.2021; DOI: 10.29000/rumelide.1032535]

being more clear and understandable than the Arabic of Hatay, Mardin and Siirt. Also, someone who speaks Urfa local Arabic can easily get along with Iraqi Arabs. The aim of this study is to give information about the origin, emergence, words and phrases of Arabic spoken in şanlıurfa, which is the fourth language used in our country after Turkish, Kurdish and Zazaki.

Keywords: Arabic, şanlıurfa, language and style, emergence, phrases

Giriş

Dil, zaman içerisinde bünyesine yeni kelimeler ekleyerek gelişimine devam eden canlı bir varlık olarak kabul edilir. Ayrıca dil; dizim, anlam, telaffuz ve yapı bakımından sürekli değişimini devam ettirmektedir (Ergin, 1972: 4). Lehçe, bir dilin kollara ayrılması ve yapısının ses, telaffuz ve anlam yönünden değişmesidir. Lehçe, sahip olduğu dilin özelliklerinin birçoğunu korumuş olmasına rağmen dile yeni kelimeler kazandırır. Ayrıca ait olduğu dilin söz varlığını değiştirerek yeni bir dil meydana getirir. Ortaya çıkan bu yeni dil kolu o dilin lehçesi olarak adlandırılır (Anderson, 2012: 49). Sâmi diller ailesinden olan Arapça (Çetin, 1978: I, 134) Arapların İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra Müslüman Araplar tarafından gerçekleştirilen fetihler sayesinde farklı coğrafyalarda konuşmaya başlanmıştır (Libera, 2005: 65). Bu bölgelerden birisi de şanlıurfa olmuştur. Müslüman Arap coğrafyacılar, doğusunda Dicle ve batısında Fırat nehirleri bulunan ve iki tarafı sularla çevrili olduğu için bölgeye ada anlamına gelen 'el-Cezire' (الجزيرة) ismini vermişlerdir (Le Strange, 1985:144). el-Cezire bölgesi, Hz. Ömer'in (ö.644) komutanlarından İyâz b. Ğunm (ö.641) tarafından M.640 senesinde fethedilmiştir (el-Belazuri, 1987: 247). Bu fetih neticesinde şanlıurfa'ya Arap kabilelerinden biri olan Benî Mudar kabilesi yerleşmiştir (Aslan, 2015: 16). Uzun yıllar boyunca ve günümüzde de Irak ve Suriye'deki akrabaları ile ilişkileri devam eden Urfa Arapları dillerini koruyabilmişlerdir. Bu sayede Urfa Arapçası Hatay, Mardin ve Siirt Arapçasına nazaran daha anlaşılır bir Arapçadır. Urfa Arapçasını konuşan birisi özellikle Irak ve Körfez Arapçasını konuşanlarla rahat bir şekilde anlaşılabilir. Çünkü şanlıurfa'da konuşulan Arapça Irak lehçesidir.

Yöntem

Nitel araştırmada verilere; doküman tarayarak, gözlem ve görüşme yaparak üç yol izlenerek ulaşılır (Kıral,2020:172). Modern ve klasik kaynak eserlerde yer alan Arapça, fonolojik ve morfolojik tanımlar ile bilgiler doküman analizi tekniğıyle ele alınmıştır. Ulaşılan bilgiler sayesinde şanlıurfa'da konuşulan Arapçanın dil ve üslup özelliğı hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın amacı ve önemi

Araştırmanın amacı, şanlıurfa'da konuşulan Arapçanın bölgeye gelişi ve daha sonra uğradığı değişim ve günümüzde yaygın şekilde kullanılan ibareler hakkında bilgiler vermektir. Araştırmanın önemi ise; şanlıurfa'da konuşulan Arapçanın Mardin, Siirt ve Hatay illerinde konuşulan Arapçaya göre daha anlaşılır olduğuna ve aynı zamanda şanlıurfa Arapçasının Irak lehçesi olduğu ve bu sayede şanlıurfa Arapçasını konuşan bir kişinin Körfez Arapçasının konuşulduğu ülkeler olan Kuveyt, Katar ve Bahreyn Arapçası konuşanlarla anlaşabilmesinin mümkün olduğunu belirtmektir.

1.şanlıurfa Arapçasının fonolojik ve morfolojik özellikleri

şanlıurfa Arapçasında naht, ibdal, işba', muhalefet, idgam, keşkeşe, ana'ne, imâle istinta' ve terhim gibi fonolojik ve morfolojik özellikler ön plana çıkmaktadır.

1.1.Naht

İki sözcüğün tek bir kelimedede birleştirilmesine naht denir. Allaktan başka ilah yoktur anlamına gelen لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ sözcüğü هَلَّلَ şeklinde birleştirilmiştir (el-Ferâhîdî, 1988:II, 88).

Tablo 1: Şanlıurfa Arapçasında Naht Yapılarak Kullanılan Kelimeler

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasında Kullanımı
مَنْ هُوَ؟	Men Huve?	Kim o?	منو؟	Mıno?	Şanlıurfa Arapçasında هُوَ deki (هـ) harfi atılmış مَنْ sözcüğüne (و) harfi eklenmiştir.
بأي شيء؟ أي شيء قدره؟	Bi eyyu şey? Eyyu şey kaderuhu?	Ne kadar?	إشگد؟ بش؟	İşged? Beş?	Bu kelime Irak Arapçasından alınmıştır. Ayrıca بأي شيء؟ بش؟ şeklinde telaffuz edilmiştir. أي شيء قدره؟ İbaresinde ise أي شيء sözcüğü بش şeklinde kısaltılmış ve قدره kelimesi Irak lehçesinde olduğu gibi (ق) harfi G olarak telaffuz edilmiştir.
مَا أَخْلَاهُ	Ma Ahlahu	Ne kadar tatlı	مخلائه	Mahlatuhu	Şanlıurfa Arapçasında أَخْلَاهُ kelimesindeki elif (ا) harfi atılmış ve أَخْلَاهُ kelimesine te (ت) harfi eklenmiştir.

1.2.İbdal

Kelimenin anlamının aynı kalması ancak telaffuzunun değiştirilmesidir. Örneğin; Arapçada ısırarak anlamında kullanılan عَضَّ kelimesinin عَطَّ şeklinde telaffuz edilmesidir (el-Ceburi, 2006: 19).

Tablo 2: Şanhurfa Arapçasında İbdal Yapılarak Kullanılan Kelimeler

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin Şanhurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin Şanhurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin Şanhurfa Arapçasında Kullanımı
إِخْلِفْ بِالْقُرْآنِ	İhlif bil Kuran	Kurana yemin et	إِخْلِفْ بِالْقُرْآنِ	İhlif bil Kuran	Şanhurfa Arapçasında الْقُرْآن kelimesindeki (ل) harfi atılmış yerine (ع) harfi getirilerek الْفُرْعَان şeklinde telaffuz edilmiştir.
يَدْعُو لَهُ	Yedu lehu	Ona dua ediyor	يَدْعِيْلُو	Yid-i lu	يَدْعُو لَهُ kelimesindeki vav harfi (و) ye (ي) harfine dönüşmüştür. (و) he harfi düşmüştür.

1.3. İşba'

Harekenin uzatılması ve kısa seslilerin uzun sesliye dönüşmesidir. Arapçada sivilce anlamında kullanılan كَمَلْ kelimesi tekildir. دَمَامِيل kelimesinde hareke uzatılmıştır. Ayrıca Arapçada genellikle kelimelerin çoğulları kullanılır sivilceler manasında kullanılan دَمَامِيل kelimesi çoğuldur. Ancak tekil kast edilir (Ahfeş el-Evsat, 1970: 95).

Tablo 3: Şanhurfa Arapçasında İşba' Yapılarak Kullanılan Kelimeler

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin Şanhurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin Şanhurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin Şanhurfa Arapçasında Kullanımı
بَيْعَ ج بِيَّاعُونَ	Beyyâ', Beyyâun	Satıcı, Satıcılar	بَيْعَ ج بِيَّايِعْ	Biyayi	بَيْعَ ج بِيَّاعُونَ Satıcı ve satıcılar sözcüğünün yerine Şanhurfa Arapçasında daha çok بِيَّايِعْ Biyayi kelimesi kullanılmaktadır.

1.4. Muhalefet

Kelime içinde yer alan benzer iki sesin birbirine aykırı olmasıdır (el-İsfahânî, 1961: 84). Fasih Arapçada turnaklarını kestim anlamında gelen **قَصَصْتُ أَظْفَارِي** Şanlıurfa Arapçasında **قَصَصْتُ** şeklinde telaffuz edilir.

Tablo 4: Şanlıurfa Arapçasında İşba' Yapılarak Kullanılan Kelime

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasında Kullanımı
مَرَرْتُ بِزَيْدٍ	Merertu bi Zeyd	Zeyd'e uğradım	مَرَرْتُ بِزَيْدٍ	Merert bi Zeyd	Şanlıurfa Arapçasında مَرَرْتُ kelimesindeki (ر) harfi şeddeli okunmuş مَرَرْتُ şeklinde telaffuz edilmiştir.

1.5. İdğam

Mahreç ve sıfatları iki harften ilkinin ikinciye katarak telaffuz etmektir (İbn Mücahid, 1972: 115).

Tablo 5: Şanlıurfa Arapçasında İdğam Yapılarak Kullanılan Kelimeler

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasında Kullanımı
مَنْ قَالَ؟	Men kale?	Kim dedi?	مَنْگَال	Men gale?	Şanlıurfa Arapçasında مَنْ قَالَ؟ مَنْ يَقُولُ؟ ve kelimelerindeki (ق) harfi (g) harfi olarak telaffuz edilmiştir.

مَنْ يَقُولُ؟	Men Yekulu?	Kim diyor?	مَنْ يَكُولُ	Men yegulu?	
---------------	-------------	------------	--------------	-------------	--

1.6. Keşkeşe

Beni Esed ve Rabia gibi Arap kabilelerinde konuşulan kişi dişil (müennes) olduğunda muttasıl zamir olan (ك) harfi yerine (ش) harfini kullanmışlardır. Senden ve sana anlamına gelen (عَلَيْكَ) yerine (عَلَيْكِش) demişlerdir (Zemahşeri, 1990: 467). şanlurfa Arapçasında (ك) harfi (ش) ve bazende (چ) ĉe harfine dönüşmektedir. Ayrıca (چ) ĉe harfi müzekkeri müennesten ayırt etmek içinde kullanılır.

Tablo 6: şanlurfa Arapçasında Keşkeşe Yapılarak Kullanılan Kelimeler

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin şanlurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin şanlurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin şanlurfa Arapçasında Kullanımı
كِتَابُكِ	Kitabuki	Bayan için senin kitabın	كِتَابُكِ	Kitabuçi	Kitabınız anlamına gelen bu kelime şanlurfa Arapçasında karşıdaki kişi dişil (müennes) olduğunda kullanılır. Muttasıl zamir olan (ك) harfi (چ) ĉe harfine dönüşür.
شَنْطَةَ	şanta	ĉanta	جَنْطَةَ	Canta	şanta kelimesindeki (ش) harfi şanlurfa Arapçasında (چ) harfi şeklinde kullanılmaktadır.

1.7. An'ane

Sözcüğün başında yer alan (ل) harfinin yerine (و) veya (ع) harfinin getirilmesidir (el-Ceburi,2006: 32).

Tablo 7: Şanlıurfa Arapçasında An'ane Yapılarak Kullanılan Kelimeler

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasında Kullanımı
أَيْنَ؟	Eyne?	Nerede?	وَيْنَ؟	Veyn?	Nerede? Manasında kullanılan أَيْنَ kelimesinde yer alan (أ) harfinin yerine (و) harfi kullanılmıştır.
أَجَلْ	Ecel	Evet	عَجَلْ	Acel	Evet anlamına gelen bu sözcük Şanlıurfa Arapçasında Acaba manasında kullanılmaktadır. Ayrıca sözcüğün ilk harfi olan (أ) harfi (ع) harfine dönüşmüştür.

1.8. İmâle

Bir şeyi meylettirmek, yatırmak ve bir yöne doğru eğmek manalarına gelmektedir. Ayrıca Arapça sarf ve kıraat'te fethayı kesreye ve elif harfini (أ) ye harfine (ي) yakın bir şekilde telaffuz etmektir (İbn Manzûr, 1999, II: 95).

Tablo 8: Şanlıurfa Arapçasında İmâle Yapılarak Kullanılan Kelimeler

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasında Kullanımı
ذُنْبٌ	Zib	Kurt	ذُنْبٌ	Ziyb	Kurt anlamında kullanılan ذُنْبٌ kelimesinde yer alan (ذ) hemzenin yerine (ي) harfi getirilmiştir.
حَائِلٌ	Hailun	Engel	حَائِلٌ	Hayıl	Engel anlamında kullanılan حَائِلٌ kelimesinde yer alan (ح) hemzenin yerine (ي) harfi getirilmiştir.

بئر	Bir	Kuyu	بئر	Biir	Kuyu manasında kullanılan بئر sözcüğünde yer alan (ع) hemzenin yerine (ي) harfi getirilmiş ve ye harfi uzun telaffuz edilmiştir.
-----	-----	------	-----	------	--

1.9. İstinta'

Ayn harfinin (ع) Nun (ن) harfine dönüştürülerek telaffuz edilmesidir (Önel,2016:18).

Tablo 9: şanlıurfa Arapçasında İstinta' Yapılarak Kullanılan Kelimeler

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin şanlıurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin şanlıurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin şanlıurfa Arapçasında Kullanımı
أعطيني	Atini	Bana ver	إنطيني	İntini	Bana ver manasında kullanılan أعطيني kelimesinde yer alan (ع) harfi (ن) harfine dönüşmüştür.

1.10. Terhim

Sözcüğün sonunda yer alan harfin kaldırılmasıdır (İbn Fâris, 1963: 229).

Tablo 10: şanlıurfa Arapçasında Terhim Yapılarak Kullanılan Kelimeler

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin şanlıurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin şanlıurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin şanlıurfa Arapçasında Kullanımı
يَا أَبَا حَسَن	Ya Eba Hasan	Ey Ebu Hasan	يَا أَبُ حَسُو	Ya Ebu Hasso	Ebu Hasan manasında kullanılan يَا أَبَا حَسَن kelimesinde yer alan أَبَا sözcüğündeki (ب) harfinin yerine (و) harfi getirilmiştir.

أَبُو جَلال	Ebu Celal	Ebu Celal	أَبُو جَلال	Ebu Cello	Ebu Celal anlamında kullanılan أَبُو جَلال sözcüğünde yer alan أَبُو kelimesindeki (ل) harfinin yerine (و) harfi getirilmiştir.
-------------	-----------	-----------	-------------	-----------	---

2.Şanlıurfa Arapçasında yer alan üsluplar

2.1. Soru edatları

Tablo 11: Şanlıurfa Arapçasında Soru Edatlarının Kullanımı

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasında Kullanımı
أَيْنَ؟	Eyne?	Nerede?	وَيْنَ؟	Veyn?	Nerede anlamında kullanılan (أَيْنَ؟) kelimesinde yer alan (ل) harfi (و) harfine dönüşmüştür.
مَتَى؟	Meta?	Ne zaman?	أَمْتَى؟ أَيْمَتْ؟	Emta? Eymet?	Ne zaman? Anlamına gelen مَتَى؟ kelimesinin başına (ل) harfi getirilmiştir.
لِمَاذَا؟	Limaza?	Niçin?	عَلَيْشْ / لَيْشْ	Aleyş? Leyş?	عَلَى أَيِّ شَيْئٍ Ala eyyi şeyyin لِأَيِّ شَيْءٍ Li eyyi şeyyin kelimeleri Şanlıurfa Arapçasında kısaltılarak عَلَيْشْ / لَيْشْ şeklinde telaffuz edilmektedir.
كَيْفَ؟	Keyfe?	Nasıl?	إِشْنُونُ؟	İşnon?	Nasıl anlamında kullanılan كَيْفَ؟ kelimesi Şanlıurfa Arapçasında değişikliğe uğrayarak إِشْنُونُ؟ şeklinde kullanılmaktadır.

2.2. Keşke kelimesinin kullanımı

Tablo 12: şanlurfa Arapçasında Keşke Kelimesinin Kullanımı

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin şanlurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin şanlurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin şanlurfa Arapçasında Kullanımı
كَيْت	Leyte	Keşke	يَا رَيْت	Ya reyt	Keşke anlamında kullanılan (كَيْت) sözcüğü يَا رَيْت şeklinde kullanılmaktadır.

2.3. Öyle değil mi? Sorusunun kullanımı

Tablo 13: şanlurfa Arapçasında Öyle değil mi? sorusunun Kullanımı

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin şanlurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin şanlurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin şanlurfa Arapçasında Kullanımı
أَلَيْسَ كَذَلِكَ؟	Eleyse Kezalıke?	Öyle değil mi?	مُوْهِج	Mu hiçi?	Öyle değil mi? anlamında kullanılan (أَلَيْسَ كَذَلِكَ؟) sözcüğü (مُوْهِج) şeklinde telaffuz edilmektedir.

2.4. Yazıklar olsun ve hayıflanma ibarelerinin kullanımı

Tablo 14: şanlurfa Arapçasında Yazıklar olsun ve Hayıflanma İbarelerinin Kullanımı

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin şanlurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin şanlurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin şanlurfa Arapçasında Kullanımı
وَيْحَكَ، يَا حَيْفَ عَلَيْكَ	Veyhek, Ya hif Aleyke	Sana yazıklar olsun	يَا وَيْلِي، حَيْفَ عَلَيْكَ	Ya veyl, Hif Aleyke	وَيْحَكَ kelimesi şanlurfa Arapçasında değişime uğramış يَا وَيْلِي şeklinde telaffuz edilmiştir. يَا حَيْفَ عَلَيْكَ ibaresinde ise; nida edatı olan يَا kullanılmamıştır.

2.5. Evet kelimesinin kullanımı

Tablo 15: Şanlıurfa Arapçasında Evet Kelimesinin Kullanımı

Kelimenin Fasih Arapçası	Kelimenin Arapça Telaffuzu	Kelimenin Türkçe Anlamı	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasındaki Türkçe Telaffuzu	Kelimenin Şanlıurfa Arapçasında Kullanımı
نَعَمْ	Neam	Evet	أَيْوَى	Eyva	Evet anlamında kullanılan نَعَمْ sözcüğü Şanlıurfa Arapçasında أَيْوَى şeklinde değişime uğramıştır.

Tartışma

Kadim bir şehir olan Şanlıurfa'da birçok medeniyet kurulmuştur. Farklı diller ve kültürler bir arada tarih boyunca yaşamış ve yaşamaya devam etmektedir. Peygamberler ve medeniyetler şehri olan Şanlıurfa ilk önce Asurlular, Medler, Persler, Roma, Bizans, Araplar ve en son olarak Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilmiştir. Bu medeniyetler Şanlıurfa ilinin siyasi, sosyal, kültürel ve dil açısından gelişimine olumlu katkı sağlamıştır. Şanlıurfa sokaklarında çok kültürlülük kendisini belli etmektedir. Günümüzde Şanlıurfa'da Kürtçe, Zazaca, Arapça, Türkçe ve Türkmençe konuşulmaya devam etmektedir. Tarih boyunca farklı medeniyetler tarafından idare edilen Şanlıurfa'da çok dilliliğin görülmesi olağan bir durumdur. 7. asırda Araplar tarafından kontrol altına alınan Şanlıurfa'da bölgeye yerleştirilen Arap aşiretleri sebebiyle günümüzde Şanlıurfa'da Arapçada konuşulmaktadır. Konuşulan Arapça Irak lehçesi ile aynıdır. Bu sayede Şanlıurfa Arapçası konuşan birisi Körfez Arapçası konuşulan ülkelerde yaşayanlarla daha kolay iletişim kurabilmektedir.

Sonuç

Kadim kültürlerin asırlar boyu hüküm sürdüğü önemli bir yerleşim yeri olan Şanlıurfa günümüzde de bu özelliğini korumaktadır. Birçok peygamberin yaşamış olduğu önemli bir inanç merkezi olan Şanlıurfa farklı dil ve dinlere de ev sahipliği yapmış ve günümüzde de farklı dilleri ve kültürleri bünyesinde barındırmaktadır. 7. yüzyılda Müslüman Arapların kontrolüne geçtikten sonra bölgeye yerleştirilen Arap aşiretleri günümüze kadar varlıklarını ve dillerini korumayı başarmışlardır. 1990 yıllara kadar kendi içine kapanık bir hayat sürmeleri ve iletişim araçlarının 90'lı senelere kadar kullanımının yaygınlaşmaması nedeniyle Şanlıurfa Araplarının konuştuğu Arapça kendine has üslubunu koruyabilmiştir. Şanlıurfa Arapçasında yer alan ibarelerin bir kısmı telaffuz değişikliğine uğrayarak kullanılmıştır. Bazı kelimelere harf eklenmiş veya kısaltmalar yapılmıştır. Şanlıurfa'da konuşulan Arapçaya yapılan eklemeler ve kısaltmalar dilin anlaşılabilirliğini ve yapısını olumsuz yönde etkilememiştir. Dolayısıyla Şanlıurfa Arapçası anlaşılır olma özelliğini kaybetmemiştir. Uzun yıllar boyunca kendi içinden evlenmeleri ve ayrıca Irak'taki akrabaları ile olan ilişkilerini devam ettirdikleri için Şanlıurfa Arapçası Irak lehçesiyle olan bağı ve benzerliğini devam ettirebilmiştir. Bu sayede Şanlıurfa Arapçası konuşan birisi Körfez Arapçasının konuşulduğu ülkelerde yaşayan Araplarla iletişime geçebilmektedir. Asırlardır var olan bağ günümüzde de devam etmektedir. Dolayısıyla Şanlıurfa'da yaşayan Araplar kendi dillerini, gelenek ve göreneklerini koruyabilmişlerdir. Aynı zamanda Türk kültürüne de uyum sağlayarak hayatlarını devam ettirebilmişlerdir.

Kaynakça

- Anderson, S.R. (2012). *Languages, a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Ahfeş el-Evsat. (1970). *Kitâbu'l-Kavâfi*. (Nşr.) İzzet Hasan. Dimaşk.
- Aslan, A. (2015). *Urfa –Harran (Diyar-ı Mudar) Bölgesinin Tarihi*. Ankara: Berikan yaynevi.
- Çetin, N.M. (1978). *Arabistan. Küçük Türk- İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Ergin, M. (1972). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- el- Belazuri, (1987). *Futuhu'l-Buldan*. (Çev.) Mustafa Fayda. Ankara.
- el-Ferâhîdî, Halîl b. Ahmed (1988). *Kitâbu'l-Ayn*. (Nşr.) Mehdi el-Mahzûmî – İbrâhim es-Sâmerrâî. I-VIII. Beyrut: Dar'ul Kutubi'l'İlmiyye.
- el-Ceburi, A. (2006). *Tetavvuru'd-Delaleti'l-Mu'cemiyye*. Beyrut: Daru'l-Arabiyye lil Mevsuat.
- el-İsfahânî, Hüseyin b. Muhammed b. Râğıb (1961). *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*.(Nşr.) M. Seyyid Kîlânî. Kahire.
- İbn Fâris (1963). *eř-şâhibî fi fıkhi'l-luğa* (Nşr.) Mustafa eř-şüveymî. Beyrut
- İbn Manzûr (1999). *Lisânu'l-arab*. I-VI. Beyrut: Daru sâdır.
- İbn Mücâhid (1972). *Kitâbu's-Seba*. (Nşr.) şevkî Dayf. Kahire.
- Kıral, B. (2020). *Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi*. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15, 170-189.
- Libera, A.D. (2005). *Orta çağ Felsefesi*. (Trc.) Ayşe Meral. İstanbul.
- Önel, A. (2016). *Harran Araplarında Dil ve Edebiyat Bağlamında Arapça meseleler ve Tahlilleri*. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans tezi.
- Zemahşeri (1990). *el-Mufaşsal fi ilmi'l-luğa* (Nşr.) M. İzzeddin es-Saidî. Beyrut: Dâru'l-Maârif.